

מבחני הישגים ארציים ובינלאומיים מצביעים על פערים עצומים בהישגים בתוך מערכת החינוך הישראלית

לאחרונה פורסמו תוצאותיהם של שני מבחנים הישגים בינלאומיים ומבחני המיצ"ב שעורך משרד החינוך בישראל. מבחני פיזה נערכו לתלמידי החטיבה העליונה, מבחני פירלס והמיצ"ב נערכו לתלמידי בתי הספר היסודיים. מתוצאות שלושת המבחנים עולות מסקנות מדאיגות: האחת, הישגיהם של תלמידי ישראל נמוכים ביחס לממוצע במדינות מפותחות ומצויים בירידה. השניה, הפערים בקרב תלמידי ישראל-בין יהודים לערבים ובין תלמידים מרקע כלכלי נמוך לתלמידים מרקע כלכלי גבוה הם הגדולים ביותר ביחס למדינות אחרות שנבדקו.

1. מבחן פיזה הוא מבחן הישגים השוואתי שנערך על ידי ארגון המדינות המפותחות (OECD). במבחן נבדקת רמת התלמידים בשלושה תחומים, מדעים קריאה ומתמטיקה. המבחן נערך למדגם של כמה אלפי תלמידים בחטיבה העליונה בכל אחת מהמדינות החברות בארגון. מדו"ח תוצאות המבחנים עולה שתלמידי ישראל רחוקים ממוצע ההישגים של תלמידי המדינות החברות בארגון המדינות המפותחות בשלושת המקצועות שנבדקו: במדעים ב-46 נקודות, בקריאה ב-53 נקודות ובמתמטיקה ב-56 נקודות.

פערים בין תלמידים יהודים וערבים: הפערים בשלושת התחומים שנבדקו עצומים והם שווי ערך לפער של כשתי שנות לימוד - במדעים, היהודים קיבלו ציון של 467 לעומת 403 לערבים, בקריאה ליהודים 456 נקודות ולערבים 372 נקודות. במתמטיקה הפער הוא הגדול ביותר - 460 לעומת 372 נקודות. ברמת הבקיות הנמוכה ביותר במתמטיקה נמצאים 43.8% מדוברי הערבית לעומת 16.5% מן היהודים.

פערים בין תלמידים ממעמד כלכלי גבוה לתלמידים ממעמד כלכלי נמוך: במתמטיקה הפער בין מעמד גבוה לנמוך הוא של 120 נקודות, פער של 3.5 שנות לימוד (כל 35 נקודות הן כשנת לימוד אחת). בקריאה הפער עומד על 117 נקודות ובמדעים על 105 נקודות.

2. מיצ"ב - "מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית" - הם מבחנים הנערכים בארבעת מקצועות הליבה: מדע, אנגלית שפת אם ומתמטיקה, בכיתות ה' ו-ח' במספר גדול מאד של בתי ספר בארץ, בכל מגזרי החינוך. מרש החינוך פרסם תוצאות ראשוניות של המבחנים שנערכו בסוף שנת הלימודים הקודמת (תשס"ז), ואלה עיקרם:

פערים בין תלמידים יהודים וערבים קיים פער עקבי לטובת התלמידים דוברי העברית בהשוואה לעמיתיהם דוברי הערבית. פער זה עמד על כ-1/4 סטיית תקן (ס"ת) באנגלית, ועל פער של כ-2/3 ס"ת במתמטיקה ובמדע וטכנולוגיה.

פערים בין תלמידים ממעמד כלכלי גבוה לתלמידים ממעמד כלכלי נמוך: ישנה התאמה בין הרמה החברתית-כלכלית לבין הישגיהם הלימודיים של התלמידים בכיתות ה', בשני המגזרים, דוברי העברית ודוברי הערבית (המתאם נע בין 0.19 ל-0.39):

בכל אחד ממקצועות המיצ"ב, התלמידים מרקע חברתי-כלכלי גבוה במגזר דוברי העברית מגיעים להישגים גבוהים משל עמיתיהם מרקע חברתי-כלכלי בינוני (על פי רוב כ-1/3 ס"ת, למעט במתמטיקה כ-1/2 ס"ת). כמו כן, הישגי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני עולים על אלו של עמיתיהם מרקע נמוך (על פי רוב כ-1/3 ס"ת, למעט באנגלית כ-1/7 ס"ת).

במגזר דוברי הערבית, הפער בין הישגי התלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני לבין אלו מרקע נמוך הנו גדול מאשר הפער המקביל במגזר דוברי העברית (כ-1/2 ס"ת).

3. פירלס (PIRLS) הוא מבחן בינלאומי אשר נערך על ידי ארגון בינלאומי העוסק במדידה והערכה של הישגים חינוכיים. המבדק נערך בכיתות ד' ובודק את הישגי התלמידים בקריאה בשפת האם. בשנת

2006 נערך המבדק ב-45 ארצות, בינן ישראל, בה נערכו המבחנים בעברית וערבית. ישראל השתתפה גם במבדק פירלס שנערך בשנת 2001.

בשנת 2006 השתתפו בישראל מדגם מייצג של תלמידי כיתה ד' (לא כולל תלמידי החינוך המיוחד, ותלמידים בבתי ספר של המגזר החרדי). סה"כ השתתפו במבחן בישראל 3908 תלמידים מ-149 בתי-ספר.

עיקרי הממצאים

ציון אוריינות הקריאה של כיתות ד' במדינת ישראל הינו 512. על פי ציון זה, ישראל ממוקמת במקום ה-27 מבין 40 המדינות שהשתתפו במחקר (ובמקום ה-31 מבין סה"כ 45 המדינות והמחוזות).

פערים בין תלמידים יהודים וערבים :

הציון הממוצע של דוברי העברית הינו 548, ממוצע ההישגים של דוברי העברית נמוך רק בחמישית סטיית תקן מהממוצע של המדינה המובילה. ממוצע הישגים זה מתאים למקום ה-11 במדרג קבוצת המדינות והמחוזות המשתתפים.

הציון הממוצע של דוברי הערבית הינו 428, ממוצע ההישגים של דוברי הערבית נמוך ב-1.4 סטיות תקן מהממוצע של המדינה המובילה. ממוצע זה מתאים למקום ה-40 במדרג המדינות והמחוזות המשתתפים. פער ההישגים בין תלמידים דוברי עברית ודוברי ערבית הוא גדול מאד ועומד על 120 נקודות (מעל סטיית תקן אחת). פערים דומים בין המגזרים מתקיימים בכל יתר סולמות הציונים המוזכרים מעלה. מהשוואת ההישגים של ישראל בשנת 2006 לאלו של שנת 2001 עולה, כי מ-2001 ועד 2006 חל בישראל בכללותה שיפור קל בהישגים בקריאה (509 ו-512, בהתאמה). בקרב דוברי העברית חל שיפור של 10 נק' (מ-538 ל-548), ובקרב דוברי הערבית חל שיפור של 3 נק' (מ-425 ל-428), ופער ההישגים בין שני המגזרים עלה בהתאמה ב-7 נקודות (מ-113 ל-120).

פערים בין תלמידים ממעמד כלכלי גבוה לתלמידים ממעמד כלכלי נמוך:

בקרב דוברי העברית נמצאו פערים משמעותיים בין תלמידים מבתי ספר עם רקע חברתי-כלכלי גבוה לכאלו עם רקע חברתי-כלכלי נמוך, הן בבתי-ספר ממלכתיים והן בבתי ספר ממלכתיים-דתיים (37 נק' ו-45 נק', בהתאמה). מגמות דומות נמצאו בכל סולמות הציונים. בקרב דוברי הערבית נמצא פער גדול יותר (51 נק') בהישגי תלמידים מבתי ספר עם רקע חברתי-כלכלי בינוני לכאלו עם רקע חברתי-כלכלי נמוך (במגזר החינוך הערבי כמעט ואין בתי ספר שמוגדרים כבעלי רקע חברתי-כלכלי גבוה).

כיצד זה קורה?

מערכת החינוך הישראלית היתה מערכת בלתי שוויונית כבר מיום היווסדה. אי השוויון הראשוני נוצר בין יהודים לערבים, כחלק מהתייחסות המדינה לאזרחיה הערבים כ"אזרחים סוג ב" המקבלים שירותים נחותים בכל תחומי החיים. עם קליטת העליה מארצות אסיה-אפריקה בשנות החמישים והששים, נוצרו גם שני מסלולי חינוך עיקריים ליהודים, מסלולים עיוניים ברמה גבוהה המובילים לבגרות ולהשכלה אקדמית לאשכנזים ותיקים ומסלולים מקצועיים שאינם מובילים לתעודת בגרות מלאה, למזרחים. כלומר, מראשית ימיה יצרה מערכת החינוך בישראל הסללה של התלמידים למעמדות כלכליים-חברתיים שונים.

במהלך השנים, כאשר התחוויר עומק הפערים בחינוך נקט משרד החינוך אמצעים שונים ל"צמצום פערים" שעיקרם תכניות תיגבור והעדפה מתקנת לבתי ספר בשכונות, עיירות פיתוח ויישובים ערבים. בין התכניות המוכרות יותר מצויות תכנית הטיפוח, תכנית הרפורמה והאינטגרציה, תכנית החומש בחינוך הערבי, העדפה תקציבית לתלמידים (יהודים) באזורי עדיפות לאומית, תכנית יום לימודים ארוך ואין ספור פרויקטים של תיגבור לימודי, העשרה וכדומה. עם זאת, לא נעשה ניסיון לשנות את מבנה מערכת החינוך מן היסוד וכך עד היום כמעט ולא ניתן למצוא

תיכונים עיוניים שכל תלמידיהם לומדים לבגרות מלאה בעיירות פיתוח, בשכונות ובישובים ערבים. יתרה מכך, החל ממחצית שנות השמונים עברה מערכת החינוך הציבורית תהליכי הפרטה המשרתים בעיקר את התלמידים החזקים במערכת. כיום, את עיקר החידושים הפדגוגיים ואת חזית ההישגים הלימודיים ניתן למצוא בבתי ספר פרטיים ופרטיים למחצה, שרובם הוקמו ביוזמת קבוצות הורים בישובים מבוססים וחלקם הפכו ל"רשתות חינוך" הפרוסות בכל הארץ. בבתי ספר אלה, אשר רובם מתוקצבים על ידי משרד החינוך, מממנים ההורים מכספם כיתות קטנות, שיעורי העשרה, טכנולוגיה מתקדמת ותכניות לימוד חדשניות. בחלק ניכר מבתי הספר הללו עובדים מורים בחוזים אישיים, בשכר גבוה בהשוואה לעמיתיהם עובדי משרד החינוך ובתנאים מועדפים.

בשנים האחרונות, כאשר מערכת החינוך הציבורית ספגה קיצוצים ניכרים: צמצום שעות תקן, צמצום תקציבי הפיתוח

***ניתן למצוא את דו"חות ההישגים המפורטים באתר הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) בכתובת: <http://rama.education.gov.il>.**

